

NAČINI PREVOĐENJA HRVATSKOG PERFEKTA NA RUMUNJSKI JEZIK

*Clara Căpățînă **

Filozofski fakultet, Zagreb

U ovom ćemo radu pokušati odrediti neke podudarnosti između hrvatskog i rumunjskog perfekta uspoređujući prijevode nekih hrvatskih književnih djela na rumunjski jezik. Analizirat ćemo način na koji se perfekt svršenih i nesvršenih glagola u hrvatskom jeziku prevodi na rumunjski imajući u vidu da u rumunjskome, kao romanskom jeziku, ne postoji kategorija glagolskog vida, nego se više razvila kategorija vremena.

Ključne riječi: glagol, glagolski vid, rumunjski jezik

Ako na bogatom području kontrastivne analize postoji dosta velik broj objavljenih radova u Hrvatskoj, posebice kada je riječ o usporedbi hrvatskih glagola s glagolima u engleskom, njemačkom, ruskom ili makedonskom jeziku, ne može se isto reći kada govorimo o odnosu glagola u hrvatskom i u drugim romanskim jezicima, pogotovo u rumunjskome. Situacija nije bolja ni u Rumunjskoj, gdje postoje radovi o problematici rumunjskih glagola slavenskog porijekla ili kontrastivna proučavanja rumunjskog i drugih slavenskih jezika, posebice ruskog, ali ne i hrvatskog. Možemo ovdje spomenuti članak uglednog romanista Petra Skoka o semantičkoj promjeni rumunjskih glagola, objavljen u rumunjskome časopisu 1936.–1938., kao i rad rumunjskog lingvиста Ioana Pătruța o morfološkoj strukturi rumunjskih glagola slavenskog porijekla iz 1963. godine. Iako se ne radi o standardnom rumunjskom jeziku, svakako trebamo tu spomenuti i radove prof. Augusta Kovačeca o hrvatskome utjecaju u istrorumunjskoj gramatici.

Tema današnjeg izlaganja, načini prevođenja hrvatskog perfekta na rumunjski jezik, dio je našeg zanimanja oko načina prevođenja hrvatskog glagolskog vida na rumunjski. Primijetit ćemo način na koji se perfekt svršenih i nesvršenih glagola u hrvatskom jeziku prevodi na rumunjski, imajući u vidu da u rumunjskome, kao romanskom jeziku, ne postoji kategorija glagolskog vida.

Naš korpus čine novele devet hrvatskih pisaca, objavljenih 1969. u rumunjskome prijevodu u knjizi *Nuvele croate*.

Od svih glagolskih oblika, do najvećih promjena došlo je kod oblika prošlosti, koji su se znatno pojednostavnili. Razvoj kategorije vida vodio je, s jedne strane, do nestanka mnogih glagolskih vremena, a s druge strane do proširivanja vrijednosti onih vremenskih oblika koji

* Clara Căpățînă, Filozofski fakultet, Zagreb, Ivana Lučića 3; e-mail: clara_cap@yahoo.com

su se sačuvali u jeziku. U prvim stoljećima hrvatske pismenosti aorist i imperfekt mnogo su se češće upotrebljavali od perfekta. U kasnijim razdobljima sve se više gube iz upotrebe u korist perfekta.

U hrvatskome jeziku postoje četiri prošla glagolska oblika – imperfekt, aorist, perfekt i pluskvamperfekt, ali osim perfekta, koji ima neutralnu upotrebu, ostala se tri glagolska vremena manje upotrebljavaju i njihova je upotreba stilski obilježena.

PERFEKT U HRVATSKOME JEZIKU

Vodeći računa o kategoriji gotovosti, perfekt se rabi u izražavanju apsolutne prošlosti, kad se opreka po gotovosti ukine, ili u izražavanju gotove sadašnjosti.

Perfekt s neutraliziranom oprekom po gotovosti označuje prošlu radnju, zbivanje ili stanje, a može se tvoriti od nesvršenih i svršenih glagola. Takvo izricanje prošlosti stilski je neobilježeno.

Vatra je, doduše, ostala daleko iza nas, ali je pao mrak, i ponovo je počeo padati pepeo, koji je bio gust i težak. Mi smo s vremena na vrijeme ustajali i stresali pepeo. (Brabec-Hraste-Živković)

Perfekt se također upotrebljava za izražavanje gotove sadašnjosti, kako apsolutne, tako i relativne, i to uglavnom perfekt svršenih glagola jer su posljedice gotove radnje važnije od njihova protezanja u vremenu. Relativna gotova sadašnjost može dolaziti uz historijski prezent (1) ili se može izricati sveltremenskim ili gnomskim perfektom (2).

(1) *One su stigle nekud iz daleka.* (D. Cesarić)

(2) *Došli divlji pa istjerali pitome.* (Narodna poslovice)

Na sintaktičkoj razini, perfekt se može odnositi i na budućnost u glavnim rečenicama uz pogodbene realne rečenice s veznikom *ako* i u vremenskim rečenicama s veznikom *dok*:

Nastradao sam ako me pronađu ovdje. (Težak-Babić)

Pođimo na rad, dok nismo zakasnili. (Brabec-Hraste-Živković)

PERFEKT U RUMUNJSKOME JEZIKU

U rumunjskome jeziku postoje također četiri prošla vremena, i to imperfekt, aorist, perfekt i pluskvamperfekt. U odnosu na prošla stoljeća, samo je aorist u nekoj mjeri smanjio svoju upotrebu.

U rumunjskom, gramatička kategorija vremena podrazumijeva dvije sastavnice: 1. *apsolutnu i relativnu upotrebu* vremenskih odredaba i 2. *vid* (sporedna sastavnica, koja se izražava samo u nekim glagolskim vremenima).

Specifičnost je rumunjskog **imperfekta** izražavanje trajnosti i iterativnosti, prema tome

imperfektom se izriče radnja koja se odvija, koja traje i koja se ponavlja u prošlosti. Tako je imperfekt, svojim aspektualnom karakterom, u opreci s ostalim prošlim vremenima.

Aoristom se izriče prošla, završena radnja. U govornom jeziku, ovaj se glagolski oblik upotrebljava samo u nekim dijelovima jugo-zapadne i zapadne Rumunjske, te označava nedavnu prošlost. Koristi se isključivo za radnju koja se dogodila u danu u kojem se govori. U ostalim dijelovima zemlje nestao je, a zamijenio ga je perfekt. U književnom jeziku, aorist pak upotrebljavaju pisci iz svih dijelova Rumunjske, i to u pripovijedanju, kao opreku između trajnih radnja, izraženih imperfektom, i trenutačnih radnja. U 19. stoljeću, pisci su upotrebljavali sva lica aorista, dok se zadnjih stotinjak godina koristi samo treće lice jednine i množine.

Pluskvamperfekt ima relativnu upotrebu i označava prošlu radnju koja se dogodila prije druge prošle radnje, imajući na taj način svršeni karakter. Ovaj glagolski oblik prolazi kroz proces slabljenja, budući da ga često zamjenjuje perfekt uz odrednice anteriornosti.

Perfekt u rumunjskome jeziku ima apsolutnu upotrebu i označava glagolsku radnju koja se završila prije trenutka govora. Što se tiče aspektualnog karaktera, to je svršeno vrijeme, u opreci s imperfektom.

Şi unde nu s-au adunat o mulţime de băieţi şi fete la şcoală, între care eram şi eu, un băiet ruşinos şi fricos de umbra mea. (Ion Creangă)

Perfekt može imati i određene specifične vrijednosti, i to prezenta (1) ili futura (2), posebice u govornom jeziku. Značenje futura uvjetovano je prisutnošću drugog glagola u futuru.

(1) *Mai rămâneţi cu sănătate, dascăle Zaharie şi nepoate, că eu m-am dus!* (I. Creangă)

(2) *- Ei şi?... Ce-am câştigat dacă ţi-oi spune?* (D. Zamfirescu)

Nakon izvršene analize, doduše ne tako bogatog materijala, pokušat ćemo odrediti neke podudarnosti između hrvatskog i rumunjskog perfekta. Kako u ova dva jezika stav je govornika u odnosu na radnju različit, teško je odrediti potpune podudarnosti između glagolskih oblika prošlosti. U rumunjskome se više označava vrijeme kad se radnja odvija u odnosu na trenutak govora ili na trenutak izvršenja druge radnje, dok hrvatski glagolski oblici označavaju i način izvršenja radnje. Usprkos ovim razlikama, mogu se ipak odrediti, u grubim crtama, podudarnosti između temporalnih vrijednosti u hrvatskom i rumunjskom jeziku.

PERFEKT SVRŠENIH GLAGOLA

1. Prošloj izvršenoj radnji najčešće odgovara rumunjski **perfekt**. Radnja je počela i završila se prije trenutka govora.

I čovjek se doista prilično razabrao i primirio. Pomalo mu se opet vratila volja za život. (Desnica, 348)

Şi într-adevăr omul s-a recules şi s-a liniştit într-o oarecare m într-o oarecare ma mai recăpătat şi pofta de viaţă. (Desnica, 71)

2. Prošloj trenutnoj radnji najčešće odgovara rumunjski **aorist**, posebice u pripovijedanju.

...skočio je na narednika, pograbio ga i bacio u kotao crne kave. Okupan u kipućoj kavi, Šmit je povukao sablju, zahvatio Loborca u lijevo rame, zasjekao ga duboko u meso... (Krlježa, 16)

...sări la plutonier, îl înşfăcă zdravăn şi-l aruncă în cazanul cu cafea. Sc în cazanul cu cafea. Sc în cazanul cu cafea. SESCOASE sabia, îl lovi pe Loborec în um sabia, îl lovi pe Loborec în umfăcu o creştatură adâncă în carne... (Krlježa, 250)

3. Hrvatski perfekt svršenih glagola može izraziti anteriornost jedne radnje u odnosu na drugu prošlu radnju, a u tom slučaju u rumunjskome ćemo imati **pluskvamperfekt**.

Ona se okružila visokim i sigurnim bedemom prezira, pa je unutra uredila svoje svetište i položila svoj mali raj na gola bijela koljena. (Marinković, 44)

Se înconjurasă cu zidul înalt cu zidul înalt cu zidul înalt cu zidul înalt amenajase sanctuarul şi îşi depusese micul ei paradis pe genunchii goi şi albi. (Marinković, 299)

4. Ne tako često, eventualno kad uz njega stoje oznake iterativnosti, a u korelaciji s drugim glagolom u imperfektu, perfekt se može prevoditi **imperfektom**.

...pa je svaki put kad bi je spomenuo ili makar aludirao na nju, lako klimnula glavom u znak odobravanja i zadovoljstva. (Marinković, 53)

...şi, de ficcare dată, când o pomenea sau făcea aluzii la ea, dădea uşor din cap în semn de mul în semn de mul în semn de mul (Marinković, 309)

5. Na sintaktičkoj razini, perfektu u pogodbenim i u komparativnim rečenicama odgovara rumunjski **kondicional drugi**.

A ni sad ga se vjerojatno ne bi sjetio da alejom nije prošao jedan, doduše ne fratar, ali pop. (Desnica, 345)

Şi poate că nici acum nu şi-ar fi amintit de el, dacă pe alee n-ar fi trecut, e drept, nu un călugăr, ci un popă. (Desnica, 67–68)

Nastao odjednom muk i tišina, kao da je učiteljica ušla u razred. (Marinković, 51)

Se făcu brusc tăcere, parcă ar fi intrat înv înv înv înv înv înv înv (Marinković, 307)

PERFEKT NESVRŠENIH GLAGOLA

1. Perfekt koji označava obične ili iterativne radnje najčešće se prevodi rumunjskim **imperfektom**.

Orali su i kopali, sijali pšenicu i ječam, raž i heljdu, repu i kukuruz, okopavali vinograd, kosili sijeno, otavu i otavicu (ako je bila jesen sretna i toplu). (Krlježa, 8)

Arau și săpau, semănau grâu și orz, secară și hrișcă, sfeclă și cucuruz, prășeau via, coseau fânul chiar și de două ori (dacă toamna era noroioasă și caldă) (Krlježa, 241)

Pred tim su se ogledalima po cijeli dan vrzmali mladići, istiskivali prištiće, začješljavali kosu, kreveljili se i pravili majmunske grimase. (Marinković, 42)

În fața acestor oglinzi, cât era ziuica de mare, se fățâiau tot felul de tineri, își storceau coșurile, își pieptănau părul, se strâmbau și se maimuțureau. (Marinković, 297)

2. Katkad perfektu koji označava radnju koja traje, odgovara rumunjski **perfekt**.

Odgurnuvši ih, ja sam ulazio prvi u polutamno predvorje. (Novak, 36)

Împingând-o, am intrat primul în vestibulul cam întunecos. (Novak, 345)

3. Osim navedenih vremena, perfekt nesvršenih glagola može se prevoditi pluskvamperfektom kada izražava iterativne ili trajne radnje koje su se dogodile prije druge prošle radnje.

...pa je gospođa Oliva dobivala napadaje i gušila se dok se nisu preselili ovamo... (Marinković, 41)

...și coana Oliva făcuse nenumărate crize de sufocare pân de sufocare pân de sufocare pân (Marinković, 296)

4. Rjeđe, perfektu nesvršenih glagola odgovara **aorist** u rumunjskome jeziku, kako bi se izrazila trenutna radnja.

Tako su se neko vrijeme gledali pas i ljudi, u očekivanju, a onda je gost vidio da nitko ništa de kaže, pa lagano prekorači prag i zađe u kuću. (Kaleb, 395)

Se priviră un timp așa, oameni și câine, în așteptare, iar când oaspetele văzu că nimeni nu spune nimic păși agale peste prag și intră în casă. (Kaleb, 129)

5. U prevođenju perfekta na rumunjski ponekad je izabran i **prezent**, bilo da je to za više autentičnosti, bilo da je u korelaciji s drugim oblicima prezenta u prethodnim rečenicama.

Jedan je telefonist prao kotlove i govorio ljudima kako su tu, na tu istu telefonsku štangu prije dva dana objesili špijuna. (Krleža, 18)

Un telefonist spală cazanele și povestește oamenilor, cum aci, pe același stâlp de telefon, au spânzurat un spion acum două zile. (Krleža, 253)

Iako i hrvatski i rumunjski imaju isti broj prošlih vremena, učestalost njihove upotrebe nije ista. U hrvatskom se najčešće upotrebljava perfekt svršenih i nesvršenih glagola, a ostala glagolska vremena manje, dok se u rumunjskome jeziku, za prevođenje hrvatskih prošlih vremena, upotrebljavaju se posebice perfekt i imperfekt, ali i pluskvamperfekt i aorist.

U rumunjskome, kao romanskom jeziku u kojem ne postoji kategorija glagolskog vida, više se razvila kategorija vremena u odnosu na vid, dok je u hrvatskom, kao slavenskom jeziku, obratno. Slavenski su jezici pojednostavnili vremenski sustav, služeći se u velikoj mjeri glagolskim vidom, dok su romanski jezici razvili višestruki vremenski sustav, skoro zanemarujući glagolski vid.

IZVORI NA HRVATSKOME JEZIKU

- Josip Barković, *Jabuka*, u Josip Barković, Đuro Šnajder, *Izabrana djela*, Zagreb, 1977, str. 401–406.
- Milan Begović, *Kvartet*, u Krešimir Nemeč, *Antologija hrvatske novele*, Zagreb, 1997, str. 197–217.
- Vladan Desnica, *Priča o fratru sa zelenom bradom*, u Vladan Desnica, *Zimsko ljetovanje. Pripovijesti*, Zagreb, 1968, str. 344–349.
- Slobodan Novak, *Badessa madre Antonia*, u Slobodan Novak, *Izabrana proza*, Zagreb, 1981, str. 35–40.
- Vjekoslav Kaleb, *Gost*, u Krešimir Nemeč, *Antologija hrvatske novele*, Zagreb, 1997, str. 394–402.
- Slavko Kolar, *Breza*, u Krešimir Nemeč, *Antologija hrvatske novele*, Zagreb, 1997, str. 299–322.

- Miroslav Krleža, *Bitka kod Bistrice Lesne*, u Miroslav Krleža, *Izabrane novele*, vol.II, Zagreb, 1973, str.7–32.
- Ranko Marinković, *Suknja*, u Ranko Marinković, *Ruke*, Zagreb, 1995, str. 39–55.
- Antun Šoljan, *Nikola Šubić Zrinjski*, u Antun Šoljan, *Molitva na šetalištu*, Zagreb, 1995, str. 276–286.

RUMUNJSKI PRIJEVODI HRVATSKIH IZVORA

(objavljeni u knjizi *Nuvele croate*, București, Ed. pentru literatură universală, 1969)

- Iosip Barcović, *Mărul*, prijevod Št. Augustin Doinaș i Victoria Frîncu
- Milan Begović, *Cvartetul*, prijevod Št. Augustin Doinaș i Dorin Gămulescu
- Vladan Desnica, *Povestea călugărului cu barbă verde*, prijevod Št. Augustin Doinaș i Victoria Frîncu
- Vjekoslav Kaleb, *Oaspetele*, prijevod Št. Augustin Doinaș i Dorin Gămulescu
- Slavko Kolar, *Mesteacănul*, prijevod Št. Augustin Doinaș i Dorin Gămulescu
- Miroslav Krleža, *Bătălia de la Bistrica-Lesna*, prijevod Št. Augustin Doinaș i Dorin Gămulescu
- Ranko Marinković, *Fusta*, prijevod Remus Luca i Voislava Stoianovici
- Slobodan Novak, *Badessa Madre Antonia*, prijevod Št. Augustin Doinaș i Victoria Frîncu
- Antun Šoljan, *Nikola Šubić Zrinski*, prijevod Št. Augustin Doinaș i Dorin Gămulescu

LITERATURA

- Brabec, I., Hraste, M., Živković, S. (1954) *Gramatika hrvatskoga ili srpskog jezika*, 2, izdanje, Zagreb.
- BARIĆ, E., LONČARIĆ, M. (1995) *Hrvatska gramatika*, Zagreb.

- *Gramatica limbii române*, Academia R.S.R., 1. svezak, București, 1963.
- FODOR, E., VAIMBERG, S. i sur. (1983) *Elemente de gramatică confruntativă a limbilor rusă și română*, București: TUB.
- TAUBERG, E. (1975) *Sistemul temporal în limbile rus* *Sistemul temporal în limbile rus*, București: TUB.

TRANSLATING WAYS OF THE CROATIAN PAST TENSE INTO ROMANIAN LANGUAGE

Summary

The author of this paper is trying to establish some correspondences between the Croatian and Romanian Past Tenses, by comparing some Croatian literature with their translation into Romanian language. One can observe the way that Past Tense of the Croatian perfective and imperfective verbs is translated into Romanian, taking into consideration the fact that Romanian, as a Romance language, doesn't have the category of verbal aspect, developing more the category of tense, despite of the aspect.

Key words: *verb, verbal aspect, Romanian language*